

עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין 10

1. גיטין ג. "ולרבא דאמר לפי" עד "ורבא מאי טעמא"
2. גיטין עא. "דתניא אם לא יגיד" עד "מיתבי כשם"
3. כתובות כ. "ת"ר כותב אדם עדותו" עד "אמר רבה ש"מ" ורש"י ד"ה אע"פ
4. תוספות יבמות לא: ד"ה דחזו "ואר"י דשמע מר"ת" עד סוף דבריהם
5. רי"ף יבמות ט. (בדפי הרי"ף) ומסתברא לן כי אמרינן" עד ט: משנה
6. יבמות לא: ומפני מה לא תקנו זמן בקידושין" עד "משום דאיכא במקדש" "אב"א משום דלא אפשר" עד המשנה
7. ספר הזכות להרמב"ן יבמות ט. (בדפי הרי"ף) מתחילת דבריו עד "והנה נשאר לנו"
8. בעל המאור יבמות ט. (בדפי הרי"ף)
9. תוספות כתובות כ. ד"ה ורבי יוחנן "ואם תאמר והכא אפילו" עד "והא דאמר בגט פשוט" "א"נ אומר ר"י" עד "והקשה הר' שמואל"
10. רש"י גיטין עא. ד"ה ולא מפי כתבם
11. רמב"ם הלכות עדות ג:ד
12. חידושי ר' חיים על הרמב"ם עדות ג:ד מתחילת דבריו עד ד"ה והנה עד קושייתינו הראשונה ד"ה ונראה לומר דהנה באמת
13. סנהדרין לב. מתחילת המשנה עד "מה בין דיני ממנות" "צקשי לך מתני' שטרי חוב" עד הא לא קשיא" "א"ר חנינא דבר תורה" עד "אלא מעתה"
14. חידושי ר' חיים על הרמב"ם עדות ג:ד ד"ה והנה בסנהדרין מתחילת דבריו עד "ואכתי קשה לפי"ז מהא" "ובאמת בכמה דיני עדות" עד ד"ה ולכאורה ד"ה ובאמת קשה מאד עד סוף דבריו

עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין 10**1. גיטין ג. "ולרבא דאמר לפי" עד "ורבא מאי טעמא"**

ולרבא, דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו, ליבעי תרי, מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא! עד א' נאמן באיסורין. אימר דאמרינן עד אחד נאמן באיסורין, כגון חתיכה ספק של חלב ספק של שומן, דלא איתחזק איסורא, אבל הכא איתחזק איסורא דאשת איש הוי דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות מב'! בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי, כדר"ל, דאמר ר"ל: עדים החתומים על השטר - נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ורבנן הוא דאצרוך, והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן. האי קולא הוא? חומרא הוא, דאי מצרכת ליה תרי - לא אתי בעל מערער ופסיל ליה, חד - אתי בעל ומערער ופסיל ליה! כיון דאמר מר: בפני כמה נותנו לה? רבי יוחנן ורבי חנינא, חד אמר: בפני שנים, וחד אמר: בפני ג', מעיקרא מידק דייק ולא אתי לאורועי נפשיה.

2. גיטין עא. "דתניא אם לא יגיד" עד "מיתיבי כשם"

דתניא: באם לא יגיד - פרט לאלם שאינו יכול להגיד; אמאי? הא יכול להגיד מתוך הכתב! אמר ליה אביי: עדות קאמרת? שאני עדות, דרחמנא אמר: מפיהם - ולא מפי כתבם.

3. כתובות כ. "ת"ר כותב אדם עדותו" עד "אמר רבה ש"מ" ורש"י ד"ה אע"פ"

ת"ר: כותב אדם עדותו על השטר, ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים. אמר רב הונא: והוא, שזכרה מעצמו; רבי יוחנן אמר: אע"פ שאין זכרה מעצמו.

רש"י מסכת כתובות דף כ עמוד א
אע"פ שאין זכרה מעצמו - אלא לאחר שרואה בשטר נתן בלבו ונזכר שלא נשתכח ממנו כל כך שכשמזכרים לו נזכר אבל אינו נזכר לגמרי לא דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם.

4. תוספות יבמות לא: ד"ה דחזו "ואר"י דשמע מר"ת" עד סוף דבריהם

דחזו בכתבא ואתו ומסהדי כו' - קשה לר"י דבהגוזל קמא (ב"ק דף צח. ושם): גבי השורף שטרותיו של חברו פריך ואי דאיכא סהדי דידיעי ליכתבו ליה שטרא אחרינא ואמאי הא אמר הכא דמפיהם ולא מפי כתבם ואר"י דה"נ אם היו מעידים שכך ראו בשטר שפיר הוו עבדי דהרי הם כאילו מעידים ראינו עדות שנתקבל בב"ד דעדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד אבל חיישינן שמא לא יעידו שכך ראו בשטר אלא שמא יעידו על המעשה עצמו כאילו הם זוכרים והם אינן זוכרין אלא על פי הכתב וכן הא דאמרינן בפ"ב דכתובות (דף כ.) כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו אחר כמה שנים והוא שזכרה מעצמו אבל אין זכרה מעצמו לא התם נמי לא איירי במעיד שכך ראה כתוב אלא במעיד על מעשה עצמו ועוד דהתם לא הוה שטר אלא שכותב לזכרון דברים בעלמא ולא שייך למימר נעשה כמי שנחקרה עדותו בב"ד ואר"י דשמע מר"ת שנוהגין עכשיו ששולחין העדים עדותן בכתב ידם לב"ד ולא קרינן ביה מפיהם ולא מפי כתבם כיון שהם זוכרין עדותן והא דתניא במי שאחזו (גיטין דף עא.) ואם לא יגיד פרט לאלם שאין יכול לדבר ופריך ואמאי והרי יכול לדבר מתוך הכתב שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם שאני אלם שאין ראוי להגיד כדאמרינן (מנחות דף קג:) כל שאין ראוי לבילה כו' אבל אחר מועיל כתב ידו כשזכר העדות ומיהו בפירוש חומש (דברים יט) פרש"י ע"פ שנים עדים פרט שלא ישלחו כתבם לב"ד.

5. רי"ף יבמות ט. (בדפי הרי"ף) "ומסתברא לן כי אמרינן" עד ט: משנה

ומסתברא לן כי אמרינן רחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם דלא הויא לה עדות שבכתב עדות ה"מ היכא דאיתיה לשטרא תותי ידי סהדי דכמה דלא נפקא לה סהדותא מתותי ידהון דסהדי כמה דלא קא מסהדי בה עד השתא דמיא דהא אי בעו כבשי לה לשטרא ולא מסהדי הלכך אי מדכרי לה לסהדותא ומסהדי בה על פה הויא עדות ואי לא לא הויא עדות אבל שטרא דנפיק מתותי ידי דבעל דין לא אמרינן ביה מפיהם ולא מפי כתבם הוא דהא מעידנא דחתימי בשטרא ויהבי ליה למריה לא יכלי למהדר בהו והוו להו כמי שנחקרה עדותן בב"ד דאמר רשב"ל [כתובות י"ח ע"ב] עדים החתומין על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד הלכך מפיהם קרינא ביה ולא מפי כתבם הוא ומהאי טעמא מקיימין לה לשטרא בחתימות ידי סהדי ולא איכפת לן אי מידיכרי לה לסהדותא אי לא מידיכרי ועוד הרי מקרא מלא שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים למימרא דכי ה"ג עדות מעלייתא היא ומפיהם היא ולא מפי כתבם וההיא דגרסינן בכתובות [כתובות כ' ע"א] ת"ר כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה לאחר כמה שנים ואמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו וכו' הכי נמי מתוקמא כגון עדות דאיתא תותי ידי סהדי ומשום הכי קאמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו וכבר פרישנא לה בדוכתא אחריתי ולית בה קושיא:

6. יבמות לא: ומפני מה לא תקנו זמן בקידושין" עד "משום דאיכא במקדש" "אב"א משום דלא אפשר"

עד המשנה

ומפני מה לא תקנו זמן בקידושין? הניחא למ"ד משום פירי, ארוסה לית לה פירי, אלא למ"ד משום בת אחותו, ליתקין זמן! משום דאיכא דמקדש בכספא ואיכא דמקדש בשטרא, לא תקון רבנן זמן. א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי: והא עבדא, דאיכא דקני בכספא ואיכא בשטרא, ותקון רבנן זמן! התם רובא בשטרא, הכא רובא בכספא. אב"א: משום דלא אפשר, היכי ליעביד? לינחה גבי דידה. מחקה ליה, לינחה גבי דידיה - זמנין דבת אחותו היא ומחפה עלה, לינחה גבי עדים - אי דזכירי ליתו ליסווד, ואי לא - זמנין דחזו מכתבא ואתו מסהדי, ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם. אי הכי, בגירושין נמי נימא הכי! התם להצלה דידיה קאתי, הכא לחובה דידיה קאתי

7. ספר הזכות להרמב"ן יבמות ט. (בדפי הרי"ף) מתחילת דבריו עד "והנה נשאר לנו"

כתב בהלכות ומסתברא לן דכי אמרי' רחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם דלא הויא עדות שבכתב עדות ה"מ היכא דאיתיה לשטרא תותי ידא סהדי:
השיב הרב ז"ל מדברי הר"ב ז"ל עדים שחתמו על השטר ונשתהה השטר בידם זמן ארוך עד ששכחו העדות אותו השטר בטל אפילו שמסרו אותו אח"כ ליד בעליו דהשתא הוא דקא מסהדי בשעת מסירת השטר וההיא שעתא מפי כתבם הוה. וזו תימה גדולה וכמה שטרות יהיו נפסלות בכך אלא כל שטרא דאי בעי למימסריה ליד בעלים מצי מסרי ליה אע"ג דאשתיה גבייהו זמן גדול ושכחו את העדות כיון שמסרוהו ליד בעלים שטרא מעליא הוא ואפילו לא מסרוהו עד שעת העמדה בדין ולא עוד אלא שאומרינן להם תנו את שטרי ויתקיים בב"ד ושאי הכא שאין השטר הזה ראוי למסורו לידה דלמא מחקה ליה לזמן היילכך הויא ליה האי שטרא כעדות על פה ומשום הכי בעינן מפיהם ולא מפי כתבם וההיא שמעתא דכתובות לא מיפרשא בהאי עניינא אלא בשטר מזכרת כדפרשוה התם וכן עיקר ע"כ דברי הרב ואלו דברי התלמיד:
אמר המחבר כמדומה בעיני שהרב לשון ההלכות הוא מפרש שכן דעת רבינו הגדול בודאי שהרי שטר הקדושין הזה על כרחינו כבר הגיע לידה בשעת קדושין או ליד שליח קבלה שלה ואינו עכשיו ביד עדים הללו אלא כמונח ביד שלישי ועוד שטרא גופיה דאיתיה תותי ידא דסהדי כיון שחתמוהו בזמנו כשטרי הקנאה או שראו המעשה ואינו בידם אלא למסורו לבעליו הרי ידם כיד בעלים ובעל פקדון הוא אצלם והיאך תעלה על דעתך שיהא אדם פוסל בשטר זה יותר משטר שהגיע ליד בעלים כהוגן אלא ודאי משום שאינו עושה מעשה שטר אלא מעשה פנקס בעלמא מפני שאינו ראוי להיות מונח ביד עדים שקראוהו רבינו ז"ל שטרא דאיתיה תותי ידי סהדי כמ"ש בסוף דבריו וההוא דגרסינן בכתובות כותב אדם עדותו על

השטר וכו' ה"נ מתוקמא כגון עדות דאיתיה תותי ידי סהדי כלומר שחתמוהו להיות מונח בידם לזכרון דברים בעלמא כמו שפירשה רבינו עצמו ז"ל בהלכות כתובות

8. בעל המאור יבמות ט. (בדפי הרי"ף)

כתב הרי"ף בהלכות הא מילתא מקשו בה רבנן היכי אמרי' הכא אמר רחמנא מפיהם ולא מפי כתבם והתנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וזה כתב ידו של אחי וכו' ופריק בה הוא ז"ל הפירוק הכתוב בהלכות ול"נ דפירוק הנכון כך מפי כתבם הוא שפסולה עדותן אבל מפי כתבו לא וכל שטרי הלואה ומקח וממכר הלואה והמוכר הוא שמצוה את העדים ואמר כתבו וחתמו וכן בגיטי נשים ואין זה מפי כתבם אלא מפי כתבו ואם אי אתה אומר כן עקרת מה שכתוב בקבלה וכתוב בספר וחתום והעד עדים ומקרא מלא כתוב בתורה וכתב לה ספר כריתות אלמא כל כה"ג כתבו שלו הוא ולא כתבם של עדים אבל היכא דכתבי מנפשייהו בשטר שצריך לומר כתוב ולא אמר להם כתובו הא ודאי מפי כתבם הוא א"נ היכא דחזו אינהו מכתבא ואתו ומסהדי בני דינא על פה הא נמי מפי כתבם הוא שאין ב"ד רואין את העדות מן הכתב אלא מפי העדים הוא ששומעין והם ראו מן הכתב וה"ל מכתבם ולא מפיהם.

9. תוספות כתובות כ. ד"ה ורבי יוחנן "ואם תאמר והכא אפילו" עד "והא דאמר בגט פשוט" א"נ אומר

ר"י" עד "והקשה הר' שמואל"

ורבי יוחנן אומר אע"פ שאין זוכרה מעצמו - פי' אבל ע"י השטר זוכרה אבל אם אין זוכרה כלל לא דמפיהם ולא מפי כתבם כדאמרינן פ' ד' אחין (יבמות דף לא: ושם) גבי מפני מה לא תקנו זמן בקדושין דקאמר לינחי גבי עדים אי דכירי ליתו ולסהדו ואי לא זימנין דחזו בכתבא ואתו ומסהדי ואמר רחמנא מפיהם ולא מפי כתבם וא"ת הכא נמי אמאי לא אסרינן לכתוב עדות על השטר שמא ישכח לגמרי ואתו ומסהדי מכתבא כדחיישינן התם ויש לומר דודאי התם חשו חכמים לפי שב"ד מוסרינן לו השטר ויסבור שלכך מסרוהו לו שיעיד אפי' לא יזכור אבל הכא שמעצמו כותב עדותו על השטר לא חשו חכמים לכך וא"ת ואמאי לא מצו חזו בכתבא ולאסהודי הא תנן בגט פשוט (ב"ב דף קסח.) מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לב"ד ועושין לו קיומו ומפרש בגמ' מהו קיומו וכן בהגוזל קמא (ב"ק דף צח.) דאמרינן גבי שורף שטרותיו של חבירו פטור מדיני אדם כו' ה"ד אי דאיכא סהדי דידיעי מה הוה כתוב ביה בשטרא נכתוב ליה שטרא אחרינא אלמא לא חשבינן ליה מפיהם ולא מפי כתבם וי"ל דבפ' ד' אחין (יבמות לא: ושם) חיישינן דלמא אתו ומסהדי בסתם כאילו זוכרין העדות אבל ודאי אם היו מעידין שכך ראו בחתימתן הא לא חשיב מפיהם ולא מפי כתבם דעדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין והוי כאילו מעידין ראינו עדות שנחקרה בבית דין ואם תאמר והכא אפילו אין זה זוכרה כלל מה בכך יביא

10. רש"י גיטין עא. ד"ה ולא מפי כתבם

ולא מפי כתבם - יעידו בב"ד דלא דמי לשטר שחתמוהו ביומו דהוא אורחיה להכי.

11. רמב"ם הלכות עדות ג:ד

דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי ב העדים שנאמר על פי שנים עדים מפיהם ולא מכתב ידן, אבל מדברי סופרים שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר אף על פי שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ואין דנין בעדות שבשטר בדיני קנסות ואין צריך לומר במכות ובגלות אלא מפיהן ולא מכתב ידן.

12. חידושי ר' חיים על הרמב"ם עדות ג:ד מתחילת דבריו עד ד"ה והנה על קושייתנו הראשונה עד ד"ה

ונראה לומר דהנה באמת

עיי בסוף המקורות

13. סנהדרין לב. מתחילת המשנה עד "מה בין דיני ממונות" תקשי לך מתני' שטרי חוב" עד "הא לא

קשיא" א"ר חנינא דבר תורה" עד "אלא מעתה"

משנה. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, שנאמר אמשפט אחד יהיה לכם. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דיני ממונות בשלשה, ודיני נפשות - בעשרים ושלושה. דיני ממונות - פותחין בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות - פותחין לזכות ואין פותחין לחובה. דיני ממונות - מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות - מטין על פי אחד לזכות, ועל פי שנים לחובה. דיני ממונות - מחזירין בין לזכות בין לחובה, דיני נפשות - מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה. דיני ממונות - הכל מלמדין זכות וחובה, דיני נפשות - הכל מלמדין זכות, ואין הכל מלמדין חובה. דיני ממונות - המלמד חובה מלמד זכות, והמלמד זכות מלמד חובה. דיני נפשות - המלמד חובה מלמד זכות, אבל המלמד זכות - אין יכול לחזור וללמד חובה. דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה, דיני נפשות - דנין ביום וגומרין ביום. דיני ממונות - גומרין בו ביום, בין לזכות בין לחובה. דיני נפשות - גומרין בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה. לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב. דיני ממונות, הטמאות והטהרות - מתחילין מן הגדול, דיני נפשות - מתחילין מן הצד. הכל כשרין לדון דיני ממונות, ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהונה.

גמרא. דיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה? ורמינהו: שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה, ובאו עדים ואמרו: היאך אתם מעידין על שטר זה? והלא ביום פלוני עמנו הייתם, במקום פלוני! - שטר כשר, ועדיו כשרין. חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה - היכי חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו? - וליטעמיך, תיקשי לך מתניתין? שטרי חוב המוקדמין - פסולים, והמאוחרים - כשרין, ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה - מאוחרין אמאי כשרין? - הא לא קשיא, דעדיפא מינה קאמרין דאפילו אחד בניסן בשמיטה דלא שכיחי אינשי דמוזפי, דליכא למימר שמא איחרוהו וכתבוהו, דלא מרע לשטריה - אפילו הכי, כיון דשביעית סופה משמטת - מכשרינן. מכל מקום קשיא! (סימן: חרפ"ש). אמר רבי חנינא: דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, שנאמר אמשפט אחד יהיה לכם, ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לויין

14. חידושי ר' חיים על הרמב"ם עדות ג:ד ד"ה והנה בסנהדרין מתחילת דבריו עד "ואכתי קשה לפי"ז

מהא" ובאמת בכמה דיני עדות" עד ד"ה ולכאורה ד"ה ובאמת קשה מאד עד סוף דבריו

[ד] דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים שנאמר על פי שנים עדים מפייהם ולא מכתב ידן אבל מדברי סופרים שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר וכו' עכ"ל. והרמב"ן בספר המצות שרש ב' הקשה עליו וז"ל מהן שאנו דנין בגטין בעדי חתימה בלבד והאשה המוציאה לפנינו גט חתום מקיימין אותו בחותמיו ומתירין אותה להנשא על פי עדות השטר וזה לדברי הכל עכ"ל.

והנה קושיית הרמב"ן על הרמב"ם נחלקת לשנים, חדא דהיאך הדין באם גירש או קידש בשטר שיש עליו עדים שפיר דמי, הא קיי"ל דהמגרש והמקדש בלא עדים לאו כלום הוא, וא"כ להרמב"ם דלא חשיבא עדות כלל מדין תורה, מפני מה מהניא עדות שבשטר לשויה גירושין וקידושין על פי עדות זו. ואם כי בזה פליגי ר"מ ור"א אי עדי חתימה כרתי או עדי מסירה כרתי, אכתי קשה לר"מ איך מהני עדי חתימה הא הוי מפי כתבם. וביותר קשה על הרמב"ם בעצמו שפסק בפ"א מה' גירושין הט"ז וז"ל חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' ה"ז כשר הואיל ועדים שבו כשרים והרי הגט יוצא מתחת ידה עכ"ל, הרי דפסק להדיא דעדי חתימה מהני לכו"ע אפילו לר"א, ואמאי הא הוי מפי כתבם, הא חדא. ועוד קשה על הרמב"ם, דאמאי סמכינן באשה המוציאה גט לפנינו לומר שנתגרשה, וסומכין על זה ע"י עדי חתימה שבגט, והרי להביא ראייה שנתגרשה בעינן עדות גמורה מדין תורה, משום דאין דבר שבערוה פחות משנים, ועדות זו פסולה מדין תורה, משום דהויא מפי כתבם להרמב"ם.

והנה על קושייתו הראשונה י"ל, דהא דלא מהני מפי כתבם, הוא רק לענין דין הגדת עדות, דמפי כתבם לא חשיבא הגדה כלל, אבל לענין הך דינא דהמקדש בלא עדים לאו כלום הוא, הרי אין זה שייך להגדת עדים, אלא דבעינן עדים על מעשה הגירושין וקידושין, ולזה שפיר מהניא גם עדות שבשטר, דנהי דלא חשיבא הגדת עדות, אבל עדות מ"מ היא, ומועלת לשויה גירושין וקידושין. אבל הקושיא השניה תקשי עדיין, דאיך סמכינן על השטר לענין ראייה שנתגרשה, דבזה הרי בעינן גם

הגדת עדות, ככל עדות דעלמא, כיון דאין דבר שבערוה פחות משנים, ואיך סמכינן אשטרא דהוי מפי כתבם. אכן באמת דגם קושיא הראשונה במקומה עומדת, דהרי כל עדי חתימה אינם יודעים כלל מגוף הגירושין וקידושין, וליכא רק הגדתן שמעידין על הגירושין וקידושין, או על השטר, ובעל כרחך צ"ל, דזהו גזירת הכתוב, דהגדתן שבשטר משויא ליה לשטרא וחשיבא גם עדות ראייה על גוף המעשה של הגירושין וקידושין וכדומה, וא"כ הרי כל זה לא שייך רק אם נימא דהויא הגדה כשרה, ואז ממילא חזר בו כל הגזירת הכתוב של שטרות, אבל לדעת הרמב"ם דהויא הגדה פסולה, משום דהויא מפי כתבם, א"כ ממילא אין כאן עדות כלל, וקשה דאיך מהני עדי חתימה בלא עדי מסירה, והא כיון דבטלה הגדתן הרי אין כאן שום עדות לאשווייה שטרא, וממילא אין כאן עדות על עצם הגירושין וקידושין, והוי מקדש ומגרש בלא עדים דבטל הגירושין וקידושין. ועוד דלא הוי שטר כלל, וכדקי"ל דבעינן עדי חתימה או עדי מסירה גם לענין אשוויי שטרא, וכמבואר בכתובות דף י"ח ע"ב דיסוד השטרות הוא משום דעדים החתומין על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד, וקשה על הרמב"ם שפסק דהמגרש בעדי חתימה לבד מהני, דהא הוי מפי כתבם, וצ"ע.

ונראה לומר, דהנה באמת הרי מבואר בגטין דף ע"א [ע"א] דעדות בכתב בטלה, מהך דרשא דמפיהם ולא מפי כתבם, ופשוט דאין זה סותר לדין שטרות דעדות בכתב קיימת, משום דשני דינים הם, עדות בכתב פסולה, ועדות שבשטר כשרה, ובזה גם הרמב"ם סובר כן, ורק דאם באנו לדון איזו מקריא עדות שבשטר, בזה חולק הרמב"ם וס"ל, דאין שטר אלא מה שנעשה לקנין, כמו גירושין וקידושין ושחרורים וקנינים וכדומה, דאיכא עלייהו דין שטר מדין תורה, אבל מה שנעשה רק לראיה בזה דעת הרמב"ם דלא מקרי שטר, אלא עדות בכתב, ועל כן פסול בהו מפי כתבם. האומנם כי גם לדעת הרמב"ם הרי עיקרן של שטרות הוא רק במה שנעשה מדעת המתחייב, וכדעת כל הראשונים, אבל מ"מ זהו דין בפני עצמו דלא חייל דין שטר רק היכא שנעשה לקנין, ועל כן כל שטרי ראייה, אף דנעשו כדין שטרות, מ"מ לא חייל עלייהו דין שטרות, והויין רק עדות בכתב, ופסולים משום מפי כתבם, ורק מדרבנן הוא דעדות מתקיימת ונוהג בהן דין שטרות, אבל אה"נ דשטרי מעשה וקנין גם לדעת הרמב"ם הם מדין תורה, ומועילין בין לגמר מעשה ובין לעדות, ומיושב היטב דעת הרמב"ם.

והנה בסנהדרין דף ל"ב [ע"ב] איתא ולטעמיה תקשי לך מתני' שטרי חוב המוקדמין פסולים והמאוחרין כשרים ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרים אמאי כשרים וכו' אר"ח דברי תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומ"ט אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, וקשה לפי"ז מהא דתנן בגטין דף פ"ו [ע"א] דגט שאין בו זמן אם נישאת הולד כשר, וקשה דהרי התם מדאורייתא בעינן דרישה וחקירה, וכיון דאין בו זמן הלא הגט פסול דבר תורה, ואמאי אין הולד ממזר, וכבר הקשה זאת הנמוקי יוסף, ותירץ משום דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. ואכתי קשה לפי"ז מהא דקאמר הגמ' בגטין דף י"ז [ע"א] מפני מה תקנו זמן בגטין ומפרש שם משום בת אחותו או משום פירי, וקשה והלא מדאורייתא בעינן זמן משום דרישה וחקירה, דבלאו הכי פסול. וכן קשה מהא דאיתא ביבמות דף ל"א דבשטר קידושין לא תקנו זמן משום דלא שייך הך תקנתא דשמא יחפה ומשום פירי, וקשה דהרי אכתי מדאורייתא בעינן זמן משום דרישה וחקירה. וכן קשה מהא דאיתא שם דבשטר שיחרור לא בעינן זמן, והלא מדאורייתא בעינן זמן משום דרישה וחקירה, וא"כ הוא עבד גמור מדאורייתא לכל דבריו. ובהא לא שייך תירוצו של הנ"י משום דאפקעינהו רבנן לעבדות מיניה, דהלא אם גם אפקעינהו לא עדיף מהמפקיר עבדו דצריך גט שיחרור, ואם נימא דאפקעינהו רבנן לעבדות מיניה כמו שלא היה עבד מעולם, א"כ אין כאן גירות כלל, דהלא גייר עצמו רק לשם עבדות ולא לשם ישראל, וחסר לו קבלת עול מצות הנוהגים בישראל ולא בעבדים, וגם בעיקר הגירות חסר לו הא דלשם ישראל, ואם אין כאן עבדות אין כאן גירות כלל, והא קיי"ל ביבמות דף מ"ח דבשעה שמשתחרר לא בעינן דעתו ומטבילין אותו בעל כרחו, ולדעת הרבה מהראשונים טבילה זו אינה אלא מדבריהם, משום שכבר גייר עצמו בשעה שנעשה עבד, ובעל כרחך מוכרח דלא אפקעינהו רבנן לעבדות מיניה, וא"כ אמאי א"צ זמן. ובאמת דכמה דיני עדות ליכא בשטרות, וכדתנן בגטין דף י"ז דנחתם בלילה כשר, והרי קיי"ל דאין מקבלין עדות בלילה.

ועל כן נראה פשוט, דזה דקאמר הגמ' עדים החתומין על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד, זהו כל עיקר גזירת הכתוב דשטרות, דלא שייכי גבייהו כל דיני קבלת עדות והגדת עדות, והרי עיקר יסוד קבלת עדות היא דוקא בפני ב"ד, והכא בשטרות לא בעינן ב"ד כלל, וממילא כיון דלא בעינן ב"ד לא בעינן דרישה וחקירה ולא בעינן דוקא ביום, דכל זה לא נאמר אלא בב"ד איך יקבלו העדות, אבל מאחר דבשטרות לא בעינן ב"ד, לא בעינן כל הדינים הנאמרים בקבלת עדות, וזהו הדין דעדים החתומין על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד, דלא בעינן בשטרות כל דיני קבלת והגדת עדות. והא דפריך הגמ' בסנהדרין על שט"ח המאוחרין אמאי כשרים הא בעינן דרישה וחקירה, היינו משום דהתם קאי על שטרי ראייה, דאין עליהם דין שטר כלל, רק דין עדות בכתב, וכמו שכתבנו

למעלה בדעת הרמב"ם, ועל כן שפיר פריך הגמ' אמאי לא בעינן דרישה וחקירה, משא"כ בשטרי גירושין וקידושין ושיחרור וקנין, דדין שטר עליהם, ובשטר הרי לא בעינן דרישה וחקירה, וכמו שנתבאר למעלה, ועל כן שפיר כשרים דבר תורה גם באין בהם זמן. עכ"פ נתבאר, דהא דאמרינן בגמ' עדים החתומין על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד, נכלל בזה דלא בעינן בשטרות כל דיני קבלת עדות והגדתה, וגם נתבאר דזה דוקא בשטרי קנין, דדין שטר עליהם, אבל לא בשטרי ראייה, ולפי"ז שפיר פסק הרמב"ם בהך פסולא דמפי כתבם, דזהו ג"כ פסול האמור בדין הגדת עדות, דשטרי ראייה מדאורייתא פסולים משום דהויין מפי כתבם, ולא תקשי עליה משטרי גירושין וקידושין וקנין ושיחרור דכשרים מדאורייתא, ולא פסלינן להו משום מפי כתבם, דהתם הלא דין שטר עליהם, ובשטרות הרי לא בעינן דין הגדת וקבלת עדות וכמו שנתבאר, ועל כן לא שייך בהו גם פסולא דמפי כתבם ג"כ.

ולכאורה אכתי יש לפקפק בזה, דכל זה ניחא רק הא דלא בעינן יום ולא מפיהם בשטרות, משום דזהו דין איך יגידו העדים עדותן, וזה לא בעינן בשטרות, אבל הא דבעינן דרישה וחקירה הוא דין בעצם העדות, דאימתי סמכינן על עדותן ועדותן מתקבלת רק בעדות דרושה וחקורה, א"כ אכתי תקשי אמאי לא בעינן דרישה וחקירה בשטרות כיון דהוי דין בעצם העדות. אכן הרי איתא בסנהדרין דף ע"ח [ע"א] ובב"ק דף צ' [ע"ב] ובר"ה דף כ"ו [ע"א] דההורג בפני ב"ד חייב מיתה משום דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, והא ודאי דאין הב"ד נאמנים יותר מהעדים, וא"כ קשה הלא חסר הך דינא דדרישה וחקירה, דהרי לא בעינן שידעו הב"ד היום והשעה, דאם נימא שיתקיים בב"ד הדין של דרישה וחקירה בראייתן, הלא אז דין עדים על הב"ד ואין עד נעשה דיין, אלא ודאי, דנהי דדרישה וחקירה הוי דין בעצם העדות, אבל מ"מ כל זה הוא היכא דעדותן צריכה להתקבל, אבל בלאו הכי לא בעינן כלל דרישה וחקירה בעדותן, וא"כ בשטרות דלית בהו דין קבלת עדות, ממילא דלא בעינן בהו דרישה וחקירה ג"כ, וכמו שנתבאר.

ובזה ניחא מה דקשה עדיין בהסוגיא דסנהדרין שהבאנו דשטרי ראייה צריכין דרישה וחקירה משום דדינם כעדות בכתב, וקשה דהרי כל זה הוא מדבר תורה, אבל מדבריהם הרי פשיטא דגם שטרי ראייה דין שטר עליהן, כמבואר בכתובות דף י"ח [ע"ב] דגם בשטרי ראייה אמרינן עדים החתומין על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בבית דין, וקשה דמאי פריך בגמ' על שטרי חוב המאוחרין דחסר דרישה וחקירה, והא לפי מה דתקינן רבנן דגם שטרי ראייה יהיה דין שטר עליהם, א"כ הא לא בעו דרישה וחקירה, וכמו דכשר בהו מפי כתבם כמו כן לא בעינן דרישה וחקירה. אכן לפי המבואר דדרישה וחקירה הוי מעצם העדות, ואך דבשטרות הוי דינא דלא בעינן דרישה וחקירה, א"כ י"ל דאפילו לבתר דתקינן רבנן דגם שטרי ראייה יהיו בכלל שטרות, מ"מ כל זה הוא רק לענין מפי כתבם וכדומה, דהויין רק מדיני הגדת עדות, אבל בכל הצורך לעצם העדות, בזה דיני עדות עליהו, ובעינן שתהא עדותן מועלת וכשרה, והא דשטרי ראייה דין שטרות עליהם אף בלא דרישה וחקירה, הוא רק משום התקנה דגם עדות דיני ממונות לא בעיא דרישה וחקירה, וזהו דפריך הגמ' על שט"ח

המאוחרין דהא חסר דרישה וחקירה, ומשני דעדות דיני ממונות לא בעיא דרישה וחקירה. ועיין ברמב"ם פ"ח מה' עדות שפסק דהעדים ששכחו עדותן נתבטל השטר, הרי דס"ל דגם לבתר התקנה מ"מ כל שטרי ראייה דין עדות עליהם בכל הנוגע לעצם העדות, ואפילו לדעת הראב"ד שחולק שם, הוא רק היכא דהשטר כבר נעשה בהכשר, אבל לענין אשוויי שטרא מתחלה, י"ל דגם לדעת הראב"ד בעינן שתהא עדותן כשרה בכל הנוגע לעצם העדות, וכפי המבואר בסוגיא דסנהדרין שהבאנו.

והנה ביבמות דף ל"א [ע"ב] ומפני מה לא תקנו זמן בקידושין וכו' אבע"א משום דלא אפשר היכא ליעביד וכו' לינחה גבי עדים אי דזכירי ליתו ליסוהוד ואי לא זימנין דחזו מכתבא ואתו ומסהדי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם, וכבר הקשו הראשונים דבשטרות הא ליכא להך פסולא דמפיהם ולא מפי כתבם. ונראה לומר, דהנה בפ"ח מה' עדות הל"ה כתב הרמב"ם ז"ל אחד הכותב עדותו על השטר או שנמצא כתוב בפנקסו בכתב ידו פלוני העיד אותי עליו ביום פלוני בכך וכך אם זכר מעצמו או הזכירוהו אחרים וזכר מעיד ואם לאו אסור להעיד שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן פלוני יש לו אצל פלוני כך וכך והעיד הוא שיש לזה אצל זה והוא אינו יודע מן הדבר כלום אלא מפי האחר שמע והעיד עכ"ל, וקשה למה נקט הרמב"ם טעמא דביטול עדות זו משום דהוי עד מפי עד, והרי בסוגיא דיבמות מבואר דעדותן בטלה משום דהויא מפי כתבם. אכן נראה דשני הטעמים אמת, דאם באנו לדון שעדותו הראשונה שבכתב ידו הוא מביא לב"ד, בזה הוי הפסול משום דהוי מפי כתבם, ואין זה עד מפי עד, כיון דעדות של עצמו הוא שמביא לב"ד, אבל אם נימא דעתה הוא מעיד עדות כשרה על פי מה שנודע לו מהשטר שנחקר בבית דין, זה הוי עד מפי עד, דזה שנעשה שטר ונחקרה עדותן לא חשיבא עדות עצמו, ועל כן הוי עד מפי עד. ומעתה הרי ניחא הסוגיא דיבמות דקאמרה דהוי מפי כתבם, ואע"ג דכל שטרות דעלמא לא הויין מפי כתבם, דבאמת בשטר איכא תרי

דיני, דין תורת עדות שבו, וגם זה דהוי שטר ונחקרה העדות שבו, והעדויות ממה נפשך בטילה, דמדיון תורת שטר שבו הוי עד מפי עד, ובלאו האי טעמא דשטר דהוי כמו שנחקרה עדותן הא הוי מפי כתבם, ועדותן ממה נפשך בטלה. ואשר על כן זהו שהביא הרמב"ם גם הך טעמא דעד מפי עד, משום דקשה בהסוגיא דיבמות דבשטרות הא ליכא להך פסולא דמפי כתבם, ועל כן מיישב הרמב"ם דכל עיקר דין שטר דכשר ביה מפי כתבם, הלא זהו רק במה שנחקרה עדותן בבית דין, ולענין לסמוך על זה הוי עד מפי עד. והמבואר מזה, דדעת הרמב"ם דבשטרות ליכא לפסולא דמפי כתבם ומשום טעמא דעדויותן כמו שנחקרה בבית דין, והיינו כמו שכתבנו דלהכי לא בעינן בשטרות כל דיני קבלת והגדת עדות, וכמו שנתבאר. וצ"ל דהטעם דעד מפי עד שהזכיר הרמב"ם הוא רק משום שטר, אבל לענין כתב ידו בחדא מתרי טעמי סגי, או דהוי עד מפי עד, או דהוי מפי כתבם.

ובאמת קשה מאד לפי דברי הרמב"ן דגם שטרי ראייה דין שטר עליהן, ואית בהו הך דינא דעדים החתומים על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בבית דין, ואפילו הכי אמרינן בסנהדרין דמדבר תורה בעינן דרישה וחקירה, א"כ קשה משטרי גירושין וקידושין ושיחרור דכשרים דבר תורה אף שאין בהם זמן, והא חסר דרישה וחקירה. ונראה לומר, דהנה בהא דאמרה תורה דבעינן בעדים דרישה וחקירה, חדשה התורה בזה שני דברים, אחד דהעדים צריכין להיות דרושים וחקורים, והב' דהחקירות הן מגופה של עדות, דאי לאו קרא הוה אמינא דהחקירות אינם שייכים לגופה של עדות, ודבר אחר הוא, והשתא מקרא ידעינן דהחקירות הן כגופה של עדות. והשתא בשטרות דגזירת הכתוב דלא בעינן בהו דרישה וחקירה, היינו רק דגילתה התורה דבשטרות לא בעינן דרישה וחקירה, וכשר בלא זה, אבל מ"מ אם כתבו בשטר הדרישה וחקירה, הא מיהא דגם זה הוא בכלל גוף העדות שבשטר, וממילא בהוכחשו בחקירות הויא עדות שבטלה מקצתה דבטלה כולה. וגם דנהי דלא בעינן דרישה וחקירה, אבל מ"מ דין הכחשה בדרישה וחקירה לא פקע מיניהו, ובטלה עדותן, כיון דהדרישה וחקירה הויין מגופה של עדות גם בשטרות. ולפי זה הרי נוכל לפרש קושיית הגמ' משט"ח המאוחרין, משום דמאוחרין הוי הכחשה בדרישה וחקירה דפסול גם בשטרות, וממילא לא קשה מגירושין וקידושין ושיחרורין שהבאנו דלא בעינן בהו זמן, דזה הא הוי רק חסרון דרישה וחקירה דכשר בשטרות. והנה לפי זה נמצא, דלפי תירוץ הגמ' דתקנת חכמים כדי שלא תנעול דלת וכו', כשר בדיני ממונות גם בהוכחשו בדרישה וחקירה, ובאמת בזה נחלקו הרמב"ם והרמב"ן, דהרמב"ן סובר דלאחר תקנה גם בהוכחשו בדרישה וחקירה עדותן קיימת, הובאה דעתו בבעל התרומות שער כ"ט ח"ד, ועל כן שפיר נוכל לפרש קושיית הגמ' בסנהדרין משטר מאוחר, דהוי הכחשה בחקירות, ועל זה מתרץ הגמ' דתקנת חכמים היא דגם בהוכחשו עדותן קיימת, אבל לשיטת הרמב"ם שפסק בפ"ג מה' עדות הל"ג דגם לאחר התקנה אם הוכחשו העדים בחקירות עדותן בטילה, א"כ בעל כרחך מוכרח לפי זה דמאוחרין לא הויא הכחשה כלל, וקושיית הגמ' הויא רק משום דנהי דמאוחר לא הויא הכחשה, אבל מ"מ לא עדיף מאין בו זמן דחסר דרישה וחקירה, וא"כ קשה משטרי גירושין וקידושין ושיחרורים כדלעיל, ובעל כרחך מוכרח לדעת הרמב"ם דשטרי ראייה לחוד ושטרי קנין לחוד, וקושיית הגמ' היא רק משטרי ראייה, ועולים יפה דברי הרמב"ם בפ"ג מה' עדות, וכמו שנתבאר למעלה, ודוק.